

Bilim ve İktidar

Yazar: Remzi DEMİR
Lotus Yayınları, Ankara 2018, 168 s.

Vural BAŞARAN*

Remzi Demir'in son birkaç yılda birbirini tamamlar nitelikte yazdığı kitaplardan sonuncusu olan *Bilim ve İktidar*, bilim insanlarının ve bilimin doğasının iktidar ile olan ilişkisini inceleyen 168 sayfalık bir denemedir.

Demir'in, 'bilim ve diğerleri' serisi kapsamında yazmış olduğu, *Bilim ve Felsefe* (2016), *Bilim ve Tarih* (2017), *Bilim ve Toplum* (2017) başlıklı eserlerinden sonra, okurlarına bu kitabı sunması ile birlikte bilim tarihi çalışmaları için yeni bir rehber ortaya konmaktadır. Kitaptaki makalelerde makro ve mikro iktidarların bilimle olan ilişkisi bilim psikolojisi, bilim sosyolojisi, bilim tarihi ve felsefesi örneklerinden yola çıkılarak ele alınmıştır.

Öncelikle, Türkiye'de bilim tarihçilerinin üzerinde çok tartışmadıkları bir alan olan bilim psikolojisine dair yazılar göze çarpmaktadır. Psikoloji ve psikiyatri bilimlerinden alınan destekle bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Burada yazarın ele aldığı iki konu, baba ve oğul katlidir. Kitabın 28. sayfasında İranlı bir psikanalist olan Gohar Homayounpour'un ufuk açıcı bir yo-

* Dr. Araş. Gör., Ankara Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı..

rumu sunulmuştur. Bu yoruma göre, Yunan mitolojisinde babaların öldürülmesi hikayeleri varken, İran mitolojisinde evlatları öldürme mitleri yaygın bir şablondur. Demir, bu yorumun Osmanlı ve Türk bilim-felsefe geleneğine uygulanabilirliğine dair sorular sormaktadır. İktidardaki epistemik topluluk aşılabılır mi? Odipal Kompleks'in iki farklı türü olarak yorumlanabilecek baba ve oğul katli Doğu ve Batı bilim geleneğindeki farklılaşmayı tarif etmede yardımcı olabilir mi? Bu koşullar göz önünde tutulacak olursa düşünsel devrimlerin Doğu toplumlarında gerçekleşme olanağı nedir soruları ile araştırmacıların önüne önemli tartışma konuları koymuştur. Şüphesiz bunlar çetrefilli sorulardır. Ancak bu deneme ve öneriden yola çıkılarak yapılacak araştırma ve tartışmaların bizlere çok şeyler kazandıracığı açıktır.

Bilim ve İktidar'da özellikle bilim sosyolojisiyle ilişkili yazılar eserin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bütün makro ve mikro iktidar ilişkileri bu bağlamda ele alınmış ve açık bir alan bırakılmamaya çalışılmıştır. Örneğin taassubun etkisi, resim yasağının doğa tarihinin gelişme(me)sindeki rolü, Asya Tipi Üretim Tarzı ve sosyo-ekonomik yapının tesiri, farklı epistemik toplulukların çatışmasının (burada ulema ve mütefenninler) sonuçları, Napolyon ve Stalin örnekleri verilerek iktidar sahiplerinin bilimlere olan katkı ve/veya engeli, Nizâm-ı Âlem düşüncesi, ideolojik yaklaşım ve sapmalar, teknoloji vs... Yapıt bu geniş konuları irdeleyen denemeler bütünü olarak göze çarpmaktadır. Bilim sosyolojisinin bilim tarihi ile irtibatının ilk örneklerinden birisi olan Marxist bilim tarihi okumasına bir eleştiri "Marxist bir bilim tarihi okuması yararlı mıdır?" başlıklı bölüm ile okura sunulmuştur. Marxist bilim tarihi okumasının kısa bir sunuşuyla beraber, bu serimlemenin içselci bir bakış açısı ile tadil edilmesinin gerekliliği ve Doğu Uygarlıklarının bu tarz bir okumaya tabi tutulması ihtiyacı ifade edilmiştir.

Ufuk açıcı bu eserdeki yazıların hepsinin kritiğini tek tek yapmak mümkün olmamakla beraber kitabın bütününe dair şu yorumları yapmak mümkündür:

Bilimlerin tarihini okumak bize kabaca, sadece bilimlerin gelişim çizgilerini göstermekle kalmaz; bununla beraber bilimlerin ya da bilim insanlarının toplumla, iktidarla olan irtibatını da anlamamıza yardımcı olur. Ya da en azından ilkece bunları ortaya koyması beklenir. Bilim tarihçiliğimizin başladığı günden itibaren son 10 yıla kadar ampirik verilerin toplanmasına ağırlık verildiği görülmektedir. Toplanan bu veriler birbirleriyle ilişkilendirilmeye çalışılmış ve hatırı sayılır bir külliyat oluşturulmuştur.

Ülkemizdeki bilim tarihçiliği yazımında (burada sosyologlardan, filozoflardan ya da diğer bilim alanlarından gelen dış müdahaleleri saymıyor ve meslekten profesyonel bilim tarihçilerden söz ediyoruz) ağırlıklı olarak içselci (internalist) bir bilim tarihi anlayışıyla karşılaşırız. Koyre'nin "Floransa Galileo'yu açıklamaz"¹

1 Alexandre Koyre, *Bilim Tarihi Yazıları*, Tübitak, Ankara 2004, s. 256.

deyisiyle vücut bulan bu içselci anlayış, Türkiye'deki bilim tarihi yazıcılığını da uzunca bir süre etki altında tutmuş gözüküyor. Ancak son dönem bilim tarihi çalışmaları bu tavrın terk edildiğini ve özellikle Demir'in kitaplarında sıklıkla vurgulandığı gibi bütüncül bir kavrayışa sahip olabilmek için dışsal faktörlerin bilimle olan irtibatının da ortaya konulmaya çabalandığı anlaşılmaktadır.

Demir, içselci bir bilim tarihi yazımı geleneğinden gelmesine karşın, eserlerinde ortaya koyduğu ve temel problem alanı olarak belirlediği Doğu Uygarlıklarının geri kalış sebeplerini anlamada dışsalci okumaların da göz önünde tutulması gerekliliğini ifade eden bir yaklaşımı ortaya koyarak geleneğinin üstüne çıkmıştır. Burada okura da bir not sunmak isterim. Dışsalci görüşler genelde postmodern aydınlar tarafından ortaya konulmuş ve sahiplenilmiştir. Demir eserinde bu saptamaya mahal vermeyecek mertebede bilimin en hakiki mürşit olduğunu pek çok kereler söylemiştir. "Postmodernizm ve Türkiye'deki Savunucuları" başlığında bu felsefeye eleştirilerini ve ayrıldığı noktaları açık bir şekilde görmek mümkündür. Postmodernist bilim anlayışının çıkmaz bir yol olduğunu, bilimin nesnel ve evrensel doğasını vurgulayarak ifade etmiştir.

Bu haliyle özetlenebilecek bu eser bilim tarihçiliğindeki yeni eğilimleri işaret etmesi bakımından önemlidir ve bilim tarihçilerinin ilgisine sunularak açık bir tartışma alanı ortaya koymaktadır.

